

نگاهی به وضعیت بخش کشاورزی پس از اجرای
قانون هدفمند کردن یارانه‌ها
(مطالعه موردی در زیربخش‌های زراعت و دامپروری)

کد موضوعی: ۲۵۰

شماره مسلسل: ۱۲۳۵۸

اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۱

دفتر: مطالعات زیربنایی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۴.....	اهداف قانون هدفمند کردن یارانه‌ها
۵.....	نحوه اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها
۷.....	تأثیر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بازارها
۸.....	آثار و هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم اجرای قانون در بخش کشاورزی
۱۰.....	نحوه اجرای این قانون در زیربخش‌های زراعت (مطالعه موردی گندم)
۱۵.....	مطالعه موردی نحوه و آثار اجرای این قانون در زیربخش دامپروری
۲۵.....	تأثیر تغییرات قیمت ارز بر تولید محصولات دامی
۳۲.....	نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۴۱.....	منابع و مأخذ

نگاهی به وضعیت بخش کشاورزی پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها (مطالعه موردی در زیربخش‌های زراعت و دامپروری)

چکیده

بخش کشاورزی در مقایسه با سایر بخش‌های تولیدی متأثر از ریسک بالای این بخش، از سود ضعیف‌تری برخوردار است و تداوم تولید اغلب تولیدکنندگان کشاورزی (به‌ویژه در تولید دام و طیور) نیازمند سیاستگذاری‌های تعرفه‌ای، قیمتگذاری محصولات، میزان و زمان واردات و... با پایش تحولات بازار داخلی و خارجی محصولات و کالاهای واسطه‌ای است، به‌گونه‌ای که از کاهش مزیت نسبی و مزیت رقابتی تولید این محصولات جلوگیری شود.

در اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، از تأثیر تورمی سیاست‌ها و اقدامات اتخاذ شده و آثار متقابل بازارها بر یکدیگر غفلت صورت گرفت و به این علت، آثار غیرمستقیم اصلاح قیمت حامل‌های انرژی بر تولید بخش کشاورزی به شدت بر آثار مستقیم این اصلاح پیشی گرفته و مشکلات تولیدکنندگان ناشی از این آثار، مشکلات افزایش قیمت این حامل‌ها را تحت‌الشعاع قرار داده است. هرچند آثار تحریم‌ها بر بخش کشاورزی نیز بی‌تأثیر نبوده، اما سیاست‌های غلط سال‌های اخیر نظیر برداشت غلط دولت از قوانین بالادستی همچون قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و

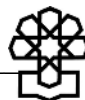
قانون برنامه پنجم توسعه کشور درخصوص واردات محصولات کشاورزی و... تأثیری بیش از آثار چند ماهه تحریم داشته است.

اصلاح سیاست‌ها در اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، اصلاح نگرش مسئولین تولید و تجارت محصولات کشاورزی، وضع تعرفه پلکانی در واردات محصولات کشاورزی و کاهش فشار واردات بر تولید ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. همچنین ضروری است که مشکلات تولیدکنندگان متناسب با نوع تولید، اندازه واحد تولیدی و... دسته‌بندی شود و راه‌حل‌های متناسب آنها و ازجمله تخصیص ارز مرجع به میزان مورد نیاز، تهیه و اقدام گردد

مقدمه

سابقه پرداخت یارانه‌ها در اقتصاد ایران به قبل از انقلاب اسلامی برمی‌گردد و به تدریج با اعمال سیاست‌های دولت، به‌خصوص در کنترل قیمت کالاهایی که از طریق یارانه مستقیم و غیرمستقیم کنترل می‌شده به‌طور مرتب با افزایش روبرو بوده است. پیامد اصلی این ناکارآمدی را می‌توان در اختلالات بسیاری که در تخصیص منابع ایجاد کرده و موجب شده قیمت‌ها به شکل اشتباه تنظیم شود، باید دانست که باعث ایجاد اختلالات از نظر ساختار بودجه دولت و بسیاری دیگر از مسائل اقتصاد کنونی کشور شده است.

در آستانه سال نو با توجه به نامگذاری سال جدید به‌عنوان تولید ملی - حمایت از کار و سرمایه ایرانی از سوی مقام معظم رهبری تولید ملی - حمایت از کار و

سرمایه ایرانی نمی‌تواند شعار تلقی گردد و گروه‌های هدف به راحتی می‌توانند کارنامه خود را در معرض قضاوت عمومی بگذارند اگرچه تولید در بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی انجام می‌گیرد، اما عمده سیاستگذاری‌های مربوط به حوزه تأمین نهاده‌ها، تنظیم بازار و تجارت در بخش دولتی طراحی و اجرا می‌شود و قواعد و مقررات دولتی حاکم بر این حوزه به شدت روند تولید را متأثر می‌کند. مقوله واردات بی‌رویه محصولات کشاورزی در سال‌های اخیر با حمایت مالی و دست‌و‌دلبازی سازمان‌های دولتی و با توجیهات شرایط سیاسی کشور رقم خورد ضمن اینکه در بلندمدت نتوانست بازار داخلی را تنظیم کند و ارکان تولید را با چالش اساسی مواجه کرد که آثار این پیامد هنوز بر گرده بخش تولید سنگینی می‌نماید.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که ظرفیت‌های تولیدی کشور فراتر از نیاز داخلی می‌باشد، اما به دلیل عوامل مختلف از جمله کاهش سطح حمایت‌ها، واردات بی‌رویه، افزایش قیمت نهاده‌ها و سیاست‌های تجاری مانع بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها شده است. به طوری که بخشی از ظرفیت‌های تولید، تعطیل و یا نیمه‌فعال می‌باشند و در ماه‌های اخیر با افزایش قیمت نرخ ارز و افزایش قیمت نهاده‌ها، به‌ویژه در زیربخش تولیدات دام و طیور، این روند شتاب گرفته است و امید برای ظهور علائم و نشانه‌های مناسب برای توسعه فعالیت‌های تولیدی را کم‌سود کرده است و هنوز نشانه‌هایی برای ایجاد انگیزش تولیدکنندگان، برای فعال‌سازی ظرفیت‌های تولیدی و به ارتقای تولید نمود عینی نیافته است، اما انتظار می‌رود با تکیه بر شعار تولید ملی حمایت از کار و سرمایه داخلی امکان تولید بهبود شرایط تولید در بخش دام و طیور کشور فراهم گردد. لازم به ذکر است که آثار تحریم مطمئناً در مشکلات تولید آن دسته از تولیداتی

مانند تولیدات دام و طیور که بخشی از کالاهای واسطه‌ای تولید آنان به واردات وابسته است تأثیر بیشتری دارد ولی بیش از هر چیز سیاست‌های غلط در روندی ۶-۷ ساله بر آن تأثیری بیش از عوارض چندماهه تحریم داشته است.

اهداف قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

اختلاف قیمت حامل‌های انرژی در کشور با قیمت‌های بین‌المللی و آثار ناشی از آن، مانند بهره‌وری پایین انرژی در کشور و قاچاق سوخت موجب تدوین و اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها شد تا قیمت حامل‌های انرژی در کشور به حدود قیمت فوب خلیج فارس ارتقا یابد.

قانونگذار با پیش‌بینی آثار اجرای این قانون بر هزینه و قیمت تمام شده تولیدات بنگاه‌ها، پروژه‌های عمرانی و هزینه‌های جاری دستگاه‌های دولتی و همچنین تأثیر آن بر معیشت خانوارها و در جهت کنترل آثار سوء آن، اقداماتی را مد نظر قرار داد و در ماده (۸) این قانون ۵۰ درصد از منابع حاصله را برای خانوارها و ۳۰ درصد را در جهت حمایت از بنگاه‌های تولیدی در بخش‌های کشاورزی و صنعت و ۲۰ درصد را برای پوشش هزینه‌های جاری و عمرانی دستگاه‌های دولتی مقرر کرد و در ماده (۵) نیز جهت‌گذاری پرداخت‌ها را به سمت پرداخت‌های غیرنقدی و بهبود خدمات بهداشت، آموزش، تأمین اجتماعی و... مقرر کرد.

اهداف فرعی اجرای این قانون نیز مواردی چون بهبود ضریب جینی و... است که آنها نیز مد نظر قانونگذار بوده است.

نحوه اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

در تأثیرات پرداخت یارانه در کشور ما اساساً بیشتر آثار توزیعی آن مهم بوده و مد نظر سیاستگذاران بوده است و تأثیر آن بر دیگر شاخص‌های اقتصادی از اهمیت چندانی برخوردار نبوده است.

موافقین نحوه اجرای طرح بیان می‌کردند که برای هدفمند شدن یارانه‌ها در اقتصاد ایران ابتدا لازم است تغییرات و اصلاحاتی در برخی ساختارها از جمله نظام پرداخت‌ها، نظام مالیات‌ها و نظام تأمین اجتماعی ایجاد شود تا بتوان یارانه‌های هدفمند ایجاد کرد.

همچنین اگر نمی‌توان یارانه‌ها را کاملاً هدفمند کرد می‌توان پرداخت آن را اصلاح کرد و یارانه‌های بازار که هم‌اکنون بخش عمده‌ای از یارانه‌ها را تشکیل می‌دهد (بنزین، نان، حاملان انرژی) هدفمندتر اختصاص یابد. در انتخاب شیوه پرداخت یارانه (پرداخت یارانه نقدی و یا غیرنقدی) و تأثیر آن بر اقشار آسیب‌پذیر نیز معتقد بودند که، هیچ‌یک نسبت به دیگری مزیت مطلق ندارد، ولی یارانه نقدی موجب افزایش رفاه اجتماعی می‌شود به این دلیل که حق انتخاب داده می‌شود، اما ازسویی نیز وقتی تورم ایجاد شود و یا مواردی که استفاده از یک کالای خاص مثل شیر دارای آثار مثبت است از یارانه کالایی استفاده می‌شود و در مجموع، اگر دولت یارانه‌ها را به‌طور مستقیم سرانه بپردازد، باعث نامحسوس شدن آثار افزایش قیمت بر خانوارهای کم‌درآمد جامعه که قبلاً سهمی از یارانه نمی‌بردند شده و موجب هدایت فشار افزایش قیمت روی گروه‌های ثروتمند جامعه شود.

دولت بابت پرداخت یارانه، کسری بودجه داشته کسری بودجه باعث افزایش نقدینگی و تورم می‌شود؛ اما با اعمال این سیاست، کسری بودجه در جای خود باقی خواهد ماند و نقدینگی در جای خود افزایش نمی‌یابد پس اگر دولت مقدار نقدینگی را تغییر ندهد، یارانه نقدی اثر تورمی در جامعه ندارد و فقط نظام یارانه‌ای را بهبود می‌بخشد.

اما مدل‌هایی که برای پشتیبانی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به آنها ارجاع داده می‌شود، مبتنی بر پیش‌فرض‌هایی است که گاه در عمل وجود نداشت مثلاً به تأثیر مجری و نحوه عمل و میزان اعتماد جامعه و در نتیجه آثار تورم روانی بی‌توجه بود.

لذا در اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها صرفاً بر افزایش قیمت حامل‌های انرژی و پرداخت وجوه حاصله از افزایش قیمت حامل‌های انرژی و حتی بیش از وجوه حاصله از طریق، تنخواه از بانک مرکزی (که در صورت مدیریت نشدن در نقش استقراض عمل کرده و دارای آثار و پیامدهای تورمی قابل ملاحظه‌ای است)، برداشت از فروش نفت خام و پتروشیمی، فشار بر شرکت‌های دولتی برق و گاز و در نتیجه کاستن از توان مالی و امکان سرمایه‌گذاری آنها و... و پرداخت آن به خانوارها اقدام شد و از تأثیر تورمی این سیاست‌ها و اقدامات و آثار متقابل بازارها بر یکدیگر غفلت صورت گرفت.

تأثیر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بازارها

دولت مدعی است که در اثر اجرای این قانون ضریب جینی تا حدودی بهبود یافته و ۱۵ هزار میلیارد تومان نیز در طول اجرای برنامه صرفه‌جویی صورت گرفته است.

ضمناً دولت مدعی است که تولیدکنندگان متناسب با افزایش آثار مستقیم و غیرمستقیم اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به اصلاح قیمت تولیدات خود اقدام کرده‌اند و از این بابت متضرر نشده‌اند و نیازی به حمایت‌های مالی ۲۰ درصد مقرر در بودجه سال ۱۳۹۰ از محل منابع درآمدی اجرای این قانون ندارند و همچنین درآمد کمتر دولت از اجرای قانون نیز به‌طور عمده ناشی از کوتاه آمدن دولت در وصول منابع پیش‌بینی شده از سوی دولت است و مثلاً مقرر بوده که قیمت گازوئیل خارج از سهمیه ۳۵۰ تومان باشد که در عمل همان ۱۵۰ تومان دریافت شد و این اختلاف درآمد حاصله را نیز به‌عنوان اقدامات حمایتی خود از تولید محاسبه می‌کند.

اما در نتیجه تورم ایجاد شده در بازار کالا و خدمات بازار پولی را که نرخ سود بانکی در آن با شیوه دستوری و بدون در نظر گرفتن وضعیت تورم پایین نگه‌داشته شده بود را متأثر کرد و سبب سرازیر شدن منابع از این بازار به سایر بازارها مانند ارز، سکه، مسکن و... شد و این وضعیت بر تولید در کشور و بازار کار نیز اثرگذار شده است. با ایجاد بی‌نظمی در این بازارها و به شکل منفعلانه، دولت اقداماتی را برای کنترل این بازارها انجام داد.

در حال حاضر قیمت ارز دولتی که در شروع اجرای قانون کمتر از ۱۰۰۰ تومان بود به ۱۲۲۶ تومان و قیمت سایه ارز از کمتر از ۱۰۰۰ تومان در شروع اجرای قانون

به حدود ۱۹۰۰ تومان رسیده است و در نتیجه در شروع برنامه به‌عنوان مثال بنزین که حدود ۴۰ سنت بوده در حال حاضر با قیمت سایه ارز می‌توان قیمت آن به فوب خلیج فارس کمتر از شروع اجرای این طرح است و نحوه اجرای قانون و بی‌توجهی به نظرات و برآوردهای قانونگذار سبب شده است که:

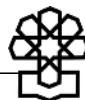
- در حصول به هدف اصلی از اجرای طرح (اصلاح قیمت حامل‌های انرژی و نزدیک شدن به قیمت فوب خلیج فارس) پیشرفت چندانی صورت نگیرد.

- بازارهای کالا و خدمات، بازارهای پولی و مالی و بالطبع این بازارها بازار کار دچار مشکلات عدیده شود و در برخی از موارد همراه شدن این سیاست‌ها و موضوع تحریم بر مشکلات تولیدکنندگان بیافزاید.

- آثار غیرمستقیم اصلاح قیمت حامل‌های انرژی بر تولید به‌شدت بر آثار مستقیم این اصلاح پیشی گرفته و مشکلات تولیدکنندگان ناشی از این آثار، مشکلات افزایش قیمت این حامل‌ها را تحت‌الشعاع قرار داده است.

آثار و هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم اجرای قانون در بخش کشاورزی

در برآوردهای اولیه دولت میزان مصرف انرژی بخش کشاورزی پایین ارزیابی شد به‌عنوان مثال گازوئیل مصرفی این بخش برگرفته از جدول انرژی منتشره وزارت نفت حدود ۱۰ میلیون لیتر در روز برآورد و این مقدار برای بخش سهمیه در نظر گرفته شد و پس از مدت کوتاهی از اجرای قانون متوجه خطاهای این برآورد شده و سهمیه به بیش از ۱۷ میلیون لیتر افزایش یافت.

در حال حاضر حدود ۱۵ درصد از حامل‌های انرژی برای تولید در بخش کشاورزی به صورت مستقیم و حدود ۱۰ درصد نیز برای حمل‌ونقل نهاده‌ها و تولیدات این بخش و یا صنایع فرآوری محصولات کشاورزی مصرف می‌شود که بخشی از آن به طور مستقیم و بخشی دیگر به طور غیرمستقیم بر هزینه‌ها و قیمت تمام شده محصولات کشاورزی اثرگذار هستند.

افزایش قیمت حامل‌های انرژی، چندین هزار میلیارد تومان به طور مستقیم بر هزینه‌های بخش کشاورزی افزوده و منابع را از بخش خارج کرده است.

زیربخش‌هایی مانند زراعت و بیش از همه تولیدات گلخانه‌ای بیشتر از سایر زیربخش‌ها از گران شدن حامل‌های انرژی متأثر شده و هزینه‌های آنان افزایش داشته است. سهم انرژی در سال ۱۳۹۰ حدود ۶/۷۵ درصد ارزش قیمت تضمینی گندم بوده است، اما در خصوص تولیدات گلخانه‌ای، سهم انرژی حدود ۵۰ درصد از هزینه‌های جاری را تشکیل می‌دهد و لذا چنین زیربخشی متأثر از افزایش حامل‌های انرژی به شدت آسیب دید.

هرچند سهم انرژی در زیربخشی مانند دام و طیور قابل ملاحظه نیست و در تولیدات این زیربخش، سهم آثار مستقیم افزایش قیمت حامل‌های انرژی، به طور میانگین در طول سال حدود چند درصد تجاوز نمی‌کند، البته بنگاه‌های تولیدی در فصل سرد سال چندین برابر فصل گرم آن مصرف انرژی داشته و هزینه حامل‌های انرژی را پرداخت می‌کنند.

اما هزینه‌های متأثر از سیاست‌های مختلف اتخاذ شده در سال ۱۳۹۰ و تأثیر آن

بر زیربخش دام و طیور عبارتند از:

- افزایش هزینه‌ها (خوراک دام و طیور، دارو و...) اغلب به‌علت وارداتی بودن بخش قابل توجهی از این نهاده‌ها که در سال‌های اخیر بر وابستگی به واردات آنها افزوده نیز شده است.

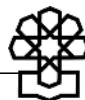
- با افزایش هزینه‌های تولید متأثر از بالا رفتن قیمت ارز و در نتیجه بالا رفتن هزینه‌های تولید، این زیربخش با کمبود نقدینگی روبرو است درحالی که شبکه بانکی نیز به‌واسطه بدهی‌های این بنگاه‌های تولیدی از پرداخت اعتبارات جدید به آنان برای جبران کمبود نقدینگی آنان خودداری می‌کنند.

- افزایش قیمت تمام شده و قیمت مصرف‌کننده به همراه واردات، بر فشار به تولیدکننده افزوده است.

این نوع هزینه‌ها که از آثار غیرمستقیم اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌هاست بسیار بیشتر از آثار مستقیم هدفمند کردن یارانه‌ها بر چنین زیربخش‌هایی برآورد می‌شود و بر لزوم حمایت از تولید در این زیربخش‌ها تأکید دارد.

نحوه اجرای این قانون در زیربخش‌های زراعت (مطالعه موردی گندم)

چون گندم صرفاً یک کالای اقتصادی نیست، بلکه کالای راهبردی و بسیار اثرگذار بر امنیت غذایی کشور است، ضروری است که عرضه و تقاضای آن هدایت شده و تنظیم بازار آن براساس منافع تولیدکننده، منافع مصرف‌کننده و منافع ملی صورت گیرد. در راستای حمایت از تولید کشاورزی، قانون خرید تضمینی وضع شد و چنان‌که از مفاد قانون خرید تضمینی مستفاد می‌شود این قانون در جهت حمایت از

تولیدکنندگان و ایجاد تعادل در هزینه‌های تولید و درآمدهای کشاورزان وضع شده است لذا در تعیین قیمت تضمینی ضمن در نظر گرفتن هزینه‌های تولید، سود عادلانه‌ای را نیز برای تولیدکننده در نظر گرفته می‌شود. ضمناً هدف این قانون خارج کردن مازاد نیاز بازار از طریق خریدهای دولتی است تا از ناعادلی بازار و کاهش قیمت‌ها و ضرر تولیدکنندگان جلوگیری کند، اما در سال‌های اخیر، همواره قیمت خرید تضمینی اعلامی حدود هزینه تمام شده بوده است، در سال زراعی گذشته هزینه تمام شده یک کیلو گندم ۳۳۳ تومان و نرخ خرید تضمینی ۳۳۰ تومان بوده است و در سال زراعی جاری نیز هزینه تمام شده (بدون احتساب هزینه‌های ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها) یک کیلو گندم ۳۶۱ تومان و نرخ خرید تضمینی ۳۶۰ تومان تعیین شده است. در واقع در چند سال اخیر سودی برای تولیدکننده در نظر گرفته نشده است و اغلب درآمد کشاورزان به ارزش اجاره بهای زمین و سود سرمایه در گردش آنان محدود بوده است. علامت تأییدکننده این موضوع را در غیراقتصادی شدن سیستم اجاره‌داری زمین برای تولید گندم می‌توان مشاهده کرد.

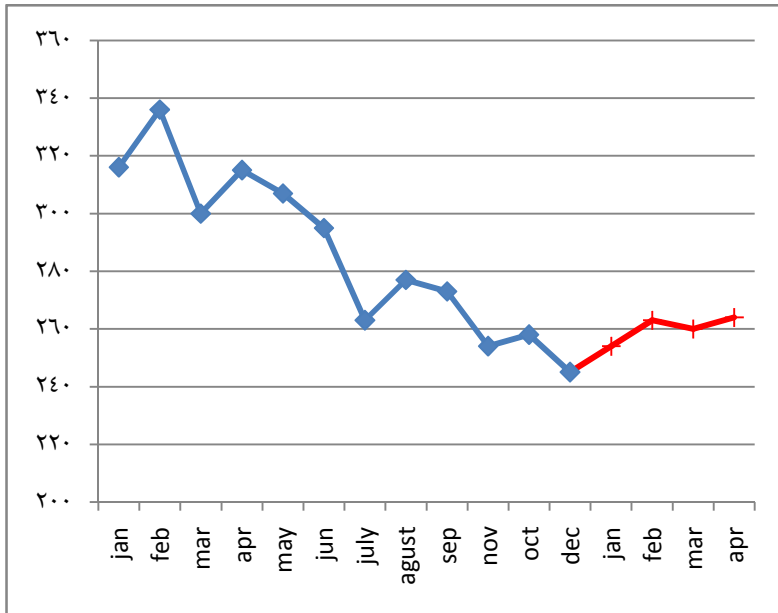
البته این تخلف قانونی از زمان ابلاغ آن تاکنون همواره صورت گرفته است. شاید علت اعلام قیمت خرید تضمینی بسیار پایین و غیرواقعی (از جمله در نظر نگرفتن افزایش هزینه‌های ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها) در سال ۱۳۹۰، کاستن از آثار تورم انتظاری بوده است.

در مجموع افزایش هزینه ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، کاهش درآمد ناشی از تغییر در جدول پاکی گندم (جدول خرید تضمینی گندم) در سال ۱۳۹۰ حدود ۹۰ تومان برآورد شده است که اگر اختلاف قیمت تضمینی اجرا شده با حداقل

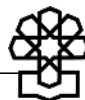
قیمت قانون خرید تضمینی (معادل حداقل نرخ تورم اعلامی بانک مرکزی) و مقدار آن حدود ۶۰ تومان است را به این مبالغ اضافه کنیم معادل ارزش اجاره بهای زمین و سود سرمایه در گردش آنان که در جداول کارشناسی تعیین قیمت تضمینی در نظر گرفته شده در سال مذکور بوده است و کشاورزان این مبالغ را به همراه ارزش کارشان به عنوان کارگر در زمین را درآمد تصور می‌کردند.

نمودار ۱. تغییرات قیمت ماهیانه گندم در بازارهای جهانی

(واحد: دلار به ازای هر تن)

مآخذ: FAO (www.fao.org) و نتایج محاسبات کارشناسی.

جدول ۱. برآورد قیمت تمام شده هر تن گندم وارداتی و مقایسه آن با قیمت تضمینی کشور

قیمت	قیمت جهانی (دلار/تن)	قیمت با دلار ۱۰۲۴ تومان	قیمت با دلار ۱۲۲۶ تومان	قیمت با دلار ۱۹۰۰ تومان	قیمت تضمینی ایران تومان
متوسط قیمت ۲۰۱۱	۲۸۷	۲۹۳۸۸۸	۳۵۱۸۶۲	۵۴۵۳۰۰	۳۶۰۰۰۰
متوسط قیمت ۲۰۱۲	۲۶۰	۲۶۶۲۴۰	۳۱۸۷۶۰	۴۹۴۰۰۰	۴۲۰۰۰۰*

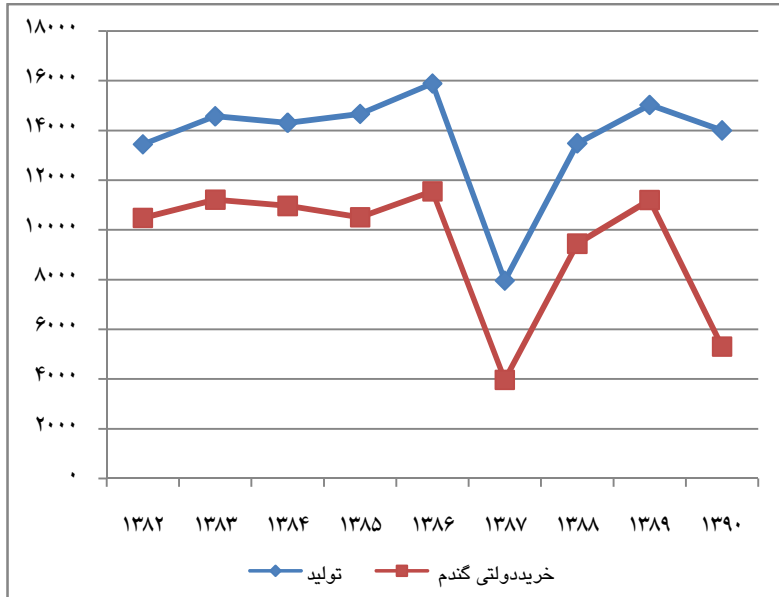
مآخذ: FAO (www.fao.org) و نتایج محاسبات کارشناسی.

* قیمت سال ۲۰۱۲ میلادی در ایران مقدماتی و برای چند ماه اخیر بوده و امکان تغییر دارد.

در طی سال‌های ۱۳۸۲ تا سال ۱۳۸۹ (به استثنای سال ۱۳۸۷ به عنوان سال خشکسالی شدید) خرید تضمینی کشور به طور متوسط سالیانه حدود ۱۰ میلیون تن بوده است در سال زراعی گذشته امکان خرید حدود ۹-۹/۵ میلیون تن گندم عرضه شده به بازار وجود داشت ولی دولت قیمت تضمینی را ۳۶۰ تومان مقرر کرد که با تغییر جدول پاکی، قیمت خریداری شده گندم از کشاورزان را در بسیاری از مناطق کشور، حدود ۳۴۰ تومان بوده است و در نهایت با وجود پیش‌بینی‌ها و تذکرات متعدد، خرید گندم حدود ۵ میلیون تن صورت گرفت و در نتیجه آن علیرغم بالا بودن نذایر گندم از قبل، کشور مجبور به خرید گندم وارداتی به میزان بیش از ۳ میلیون تن از خارج از کشور شد.

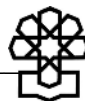
نمودار ۲. تولید و خرید تضمینی گندم در سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۹۰

(واحد: هزار تن)

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی - شرکت بازرگانی دولتی.

با وجود بارش مناسب در فصل پاییز و بارش تاکنون فصل بهار که نوید تولید گندمی بیش از سال گذشته را ارائه می‌کند، در صورتی که اختلاف قیمت گندم تضمینی و گندم دامی کشور امسال تشدید شود میزان خرید تضمینی به شدت کاهش خواهد یافت و بر واردات گندم به شدت افزوده خواهد شد با عنایت به پیشنهاد قیمت تضمینی گندم، حدود ۴۰۰ تومان برای سال جاری در شرایطی که قیمت جو به عنوان قیمت پایه خوراک دام حدود ۶۰۰ تومان و قیمت گندم دامی (گندم‌های درجه ۳ و ۴)

بالای ۵۵۰ تومان است. پیش‌بینی می‌شود میزان خرید گندم تضمینی از کشاورزان در چنین قیمت‌های پیشنهادی، کمتر از نصف خرید سال قبل خواهد بود و میزان واردات نیز حداقل ۵-۶ میلیون تن خواهد شد و در صورت اتخاذ سیاست خرید تضمینی با قیمت‌های بسیار کمتر از قیمت گندم دامی، بهتر است از هم‌اکنون در اندیشه خرید گندم وارداتی در ابتدای پاییز (که اغلب قیمت گندم در بازار جهانی به پایین‌ترین حد خود می‌رسد) باشیم. راه‌حل این مشکل، پایان تخلف و اجرای صحیح قانون خرید تضمینی، حداقل در خصوص محصول راهبردی گندم است.

مطالعه موردی نحوه و آثار اجرای این قانون در زیربخش دامپروری

بررسی‌ها نشان می‌دهد که بخش دامپروری کشور از جمله بخش‌هایی است که کمترین وابستگی به دنیای خارج برای تأمین نهاده‌ها دارد به‌نحوی که از حدود ۶۵ میلیون تن نیاز علوفه دامی، در تولید ۵۳ میلیون علوفه خشبی (اعم از کاه، یونجه، علوفه مرتعی، و ذرت علوفه‌ای) بی‌نیاز از واردات بوده و از ۱۲ میلیون تن علوفه مغذی و کنسانتره مورد نیاز شامل (جو، گندم دامی، سورگوم، سبوس کنجاله‌ها و مکمل‌ها) سالیانه حدود ۱/۵ میلیون تن واردات صورت می‌گیرد. شایان ذکر است بیش از ۴ میلیون نفر در این بخش اشتغال داشته و این بخش به‌عنوان کانون ایجاد فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی محسوب می‌گردد. با این توصیف به‌نظر می‌رسد این بخش نیازمند حمایت‌های وسیع از جمله سیاستگذاری مناسب جهت کنترل واردات محصولات دامی است. اگرچه در این مجال امکان مقایسه سطوح حمایت‌های به‌عمل آمده از بخش

دامپروری توسط کشورهای مجاور از جمله ترکیه و روسیه با ایران وجود ندارد، اما به این نکته بسنده می‌شود که تعرفه واردات گوشت ترکیه ۲۲۵ درصد و در روسیه حدود ۹۵ درصد است و ترکیه واردات دام و محصولات دامی را محدود به سه کشور اُروگوئه، استرالیا و نیوزلند کرده است.

به نظر می‌رسد فضای حاکم بر بازار گوشت قرمز کشور ناشی از عوامل محیطی و بی‌تدبیری‌های چند سال قبل در حوزه تنظیم بازار بوده و به عقیده اکثر کارشناسان اقتصادی روند بی‌رویه واردات گوشت و اثر تکانه‌های حاصل از واردات این محصول بر تولید داخلی سبب به‌وجود آمدن شرایط موجود در بخش تولید بوده است.

جدول ۲. میزان تولید و پیش‌بینی، تولید گوشت برحسب

(واحد: هزار تن)

گونه‌های دامی در سال ۱۳۸۹-۱۳۹۰

پیش‌بینی تولید گوشت برحسب گونه‌های دامی در سال ۱۳۹۰								
سال	گوسفند و بره	بز و بزغاله	گاو و گوساله			شتر	جمع	
			اصیل	آمیخته	بومی			
۱۳۸۹	۳۴۳/۵	۱۲۶/۸	۷۱/۹	۲۴۹/۱	۱۱۴/۱	۲۳/۶	۴/۶	۹۳۳/۶
۱۳۹۰	۳۴۷/۴	۱۲۹/۲	۸۰/۸	۲۸۳/۱	۱۰۸/۷	۲۴/۷	۴/۶	۹۷۸/۴

مأخذ: معاونت امور دام وزارت جهاد کشاورزی.

رابطه مبادله بین علوفه و دام

جدول ۳. مقایسه برخی از اقلام علوفه‌ای و محصولات دامی

در ۱۲ ماهه منتهی به فروردین‌ماه ۱۳۹۱

نوع محصول	قیمت فروردین‌ماه ۱۳۹۰	قیمت فروردین‌ماه ۱۳۹۱	درصد تغییرات
جو وارداتی**	۲۸۲۱	۵۵۱۵	۴۴/۳
جو داخلی	۳۵۶۵	۵۸۱۴	۶۳/۱
یونجه	۳۳۹۱	۵۵۱۷	۶۲/۷
ذرت وارداتی**	۴۱۹۱	۵۸۷۲	۴۰/۱
ذرت داخلی	۴۴۷۳	۵۵۴۴	۲۳/۹
کنجاله سویا وارداتی**	۵۶۵۰	۱۳۱۳۱	۱۳۲/۴
کنجاله سویا داخلی	۵۶۰۲	۱۲۶۴۳	۱۲۵/۷
سبوس گندم	۲۶۰۲	۴۲۷۲	۶۴/۲
شیر درب دامداری	۴۲۵۱	۶۲۱۳	۴۶/۲
مرغ زنده*	۲۲۶۲۴	۳۲۰۶۵	۴۱/۷
گوسفند زنده*	۶۰۵۴۴	۸۰۹۷۶	۳۳/۷
گاو زنده*	۴۰۰۳۳	۶۰۰۹۶	۵۰/۱

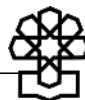
مأخذ: شرکت پشتیبانی امور دام (آمارهای فروردین‌ماه ۱۳۹۱ مربوط به هفته منتهی به ۱۳۹۱/۱/۱۸).

* قیمت‌های وارداتی در بندر است که علاوه بر هزینه حمل به داخل، مانند بقیه خوراک دام هزینه حمل به دامداری نیز به قیمت تمام شده باید افزوده شود.

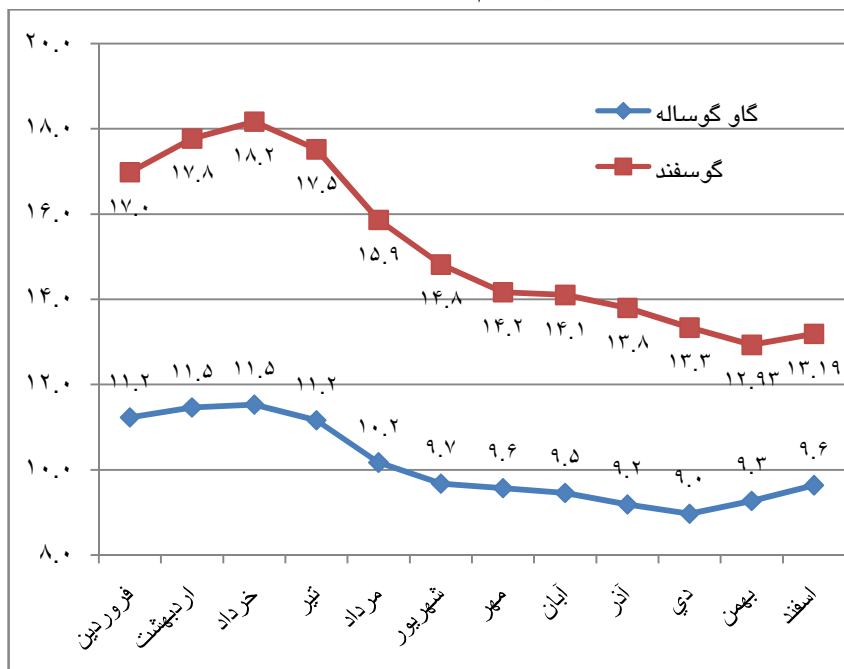
** بررسی میانگین ماهیانه قیمت گوشت مرغ، گوسفند و گاو در دوره ده‌ساله (۱۳۸۱-۱۳۹۰) نشان می‌دهد که نسبت گوشت گاو به گاو زنده ۲/۴۵ برابر و نسبت گوشت گوسفند به گوسفند زنده ۲/۲۳ برابر و گوشت مرغ به گوشت زنده مرغ ۱/۵۳ برابر است به عبارت دیگر ۴۱ درصد قیمت گوشت گاو و ۴۵ درصد گوشت گوسفند و ۶۵ درصد گوشت مرغ در بازار نصیب تولیدکننده می‌شود و درحال حاضر نیز، قیمت مرغ کشتار شده در بازار ۱/۶ درصد برابر مرغ زنده و قیمت گوشت گوسفند و گاو کشتار شده، در بازار حدود ۱/۸۵ برابر قیمت گوشت گوسفند و گاو زنده است. این اختلاف قیمت شامل افت (زنده و کشتار شده) و حاشیه بازار است که در سال‌های مختلف متأثر از شرایط تولید مانند تأثیر خشکسالی و... اختلاف می‌یابد.

حدود ۷۰ درصد هزینه گاوداری‌های شیری را خوراک دام تشکیل می‌دهد که از این مقدار نیز حدود ۶۲ درصد آن، کنسانتره (مانند جو، سویا و...) است که بخش قابل توجه و تأثیرگذاری از آن، از محل واردات تأمین می‌شود (۲۴ درصد را یونجه و ۱۴ درصد هزینه خوراک دام را ذرت علوفه‌ای تشکیل می‌دهد) و در مجموع، هزینه‌های آنها حدود ۶۵ درصد افزایش یافته است حدود ۱۰ درصد از هزینه‌های گاوداری به دارو، واکسن و تلقیح مصنوعی اختصاص دارد که بیش از دو برابر شده است و ۲۰ درصد از هزینه‌ها شامل دستمزد، حامل‌های انرژی و... است که اینها نیز از ۲۰ درصد تا ۹ برابر افزایش داشته‌اند و برآوردها نشان می‌دهد که در مجموع هزینه‌های تولید شیر بیش از ۶۰ درصد افزایش داشته است. در این شرایط فشار برای کنترل قیمت شیر تولیدی، بر مشکلات تولیدکنندگان می‌افزاید.

در بخش دامپروری کشور نسبت قیمت دام زنده به علوفه (جو) یکی از شاخص‌های مهم تعیین شرایط مطلوب تولید تلقی می‌شود به عبارتی هر چه تولیدکننده دامی بتواند به‌ازای فروش هر کیلو دام زنده، علوفه بیشتری تأمین نماید شرایط اقتصادی به نفع او رقم می‌خورد، اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که علیرغم افزایش نسبی قیمت دام زنده، نسبت قیمت دام زنده به جو در دو سال اخیر به‌صورت مداوم به ضرر تولیدکننده دام کاهش یافته است. به عبارتی رابطه مبادله به ضرر تولیدکننده محصولات دامی شکل گرفته و این موضوع فشار بر تولیدکننده مضاعف کرده است.

نمودار ۳. نسبت قیمت دام زنده به جو در ماه‌های سال ۱۳۹۰

مآخذ: شرکت پشتیبانی امور دام و نتایج محاسبات کارشناسی.

به استناد اطلاعات نمودار فوق پرورش‌دهنده دام سبک در اول سال ۱۳۹۰ با فروش هر کیلو دام زنده توان جایگزینی ۱۷ کیلوگرم جو را داشته است درحالی که علیرغم افزایش دام زنده قدرت خرید دامدار برای تأمین علوفه کاهش یافته و در اسفندماه سال فوق به‌ازای فروش هر کیلو دام زنده تنها قادر به خرید ۱۳/۲ کیلوگرم جو را داشته است. تغییر رابطه مبادله به ضرر تولیدکننده برای شیر نیز مصادق دارد.

اگرچه وزارت جهاد کشاورزی در نیمه دوم سال ۱۳۹۰ تلاش کرد با مقاومت در برابر فشارهای بیرونی روند واردات گوشت قرمز به کشور را تا سقف ۱۰۰ هزار تن محدود نماید، اما عدم برنامه‌ریزی مناسب برای تنظیم بازار گوشت و واردات کل سهمیه تعیین شده در نیمه اول سال، شرایط مربوط به نرخ ارز و فضا سازی‌های صورت گرفته با اهداف و نیت خاص عملاً مقاومت وزارت جهاد کشاورزی را در ماه‌های پایانی سال در هم شکست و مجوز واردات بیش از ۴۰ هزار تن گوشت در ماه‌های پایانی سال صادر شد.

روند واردات گوشت قرمز

در سال‌های اخیر نظام سیاستگذاری بازار را در معرض این اشتباه قرار دهد و تصور می‌کند که می‌تواند نارسایی‌های سیستم در زمینه تنظیم بازار و کنترل قیمت‌ها را از طریق رویکردهای تجاری و توسعه واردات محصولات غذایی سامان دهد بدون اینکه آثار این پدیده را در زمینه فرآیند توسعه ملی، ایجاد فرصت‌های شغلی و توسعه روستایی مورد مطالعه قرار دهد.

جدول ۴. میزان واردات انواع گوشت در ۱۱ ماهه سال ۱۳۹۰

شرح	مقدار (تن)	قیمت هر تن
کل واردات ماهیانه	۱۷۷۳۲۳	-
گوشت گاو	۱۲۰۳۱۸	۵۳۹۶
گوشت گوسفند	۷۱۲۰	۷۶۰۹
گوشت مرغ	۴۹۸۸۵	۲۲۱۷

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

آثار واردات گوشت بر تولید

با تعدیل سیاست‌های حمایتی از تولید محصولات کشاورزی و افزایش حجم واردات این محصولات از جمله شیرخشک به کشور، توان بقا و رقابت واحدهای تولیدی در مقایسه با قیمت‌های وارداتی رو به افول گذاشته و بخش وسیعی از واحدهای تولیدی در صنعت دام کشور از گردونه رقابت حذف و نیاز کشور به واردات هرساله افزایش یافت.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که در واحدهای گاوداری متوسط تولید سالیانه شیر هر رأس گاو ۲۳۰۰ کیلوگرم بوده و وزن لاشه هر رأس گاو کشتار شده ۱۶۰ کیلوگرم می‌باشد. به عبارتی در صورت حذف هر رأس گاو مولد شیری علاوه بر کاهش ۲/۳ تن شیر در سال، امکان تولید ۱۶۰ کیلوگرم گوشت نیز از بین می‌رود ضمن اینکه جایگزینی دام حذف شده از چرخه تولید، نیازمند یک دوره چهارساله خواهد بود.

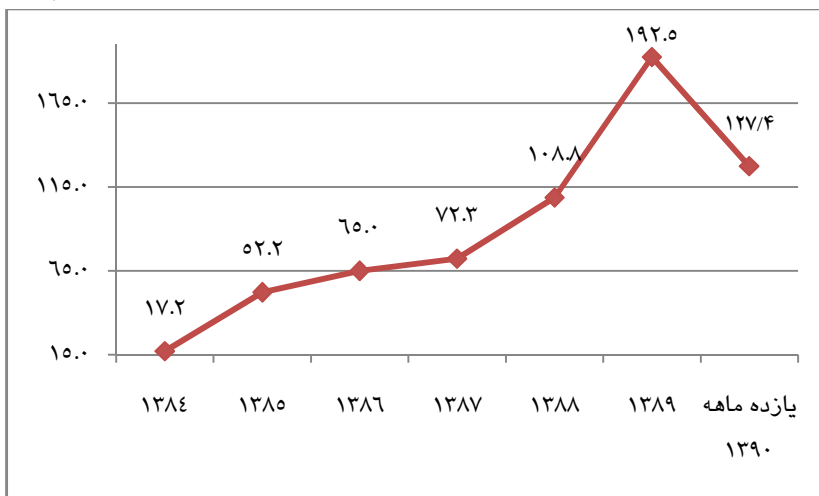
ازسوی دیگر شرایط تورمی قیمت‌ها و نحوه مدیریت بازار محصولات، هیچ‌گاه منعکس‌کننده واقعیت‌های موجود تولید و یا کمیابی تولید در بازار را به‌طور دقیق منعکس نکرده است، اما در این شرایط همواره میل به واردات ازسوی بازیگران اقتصادی ترغیب شده است. لذا تولید محصولات دامی در یک فضای عدم اطمینان و بی‌ثبات شکل گرفته است. طبیعی است که، در این فضا، تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان، هزینه گزافی را پرداخت کرده‌اند.

آنچه در قلمرو تولید صنعت دام می‌گذارد ناشی از قواعد رفتاری سیاستگذاران دولتی بوده و شائبه تعمدی بودن برخی از تصمیمات از جمله واردات وجود دارد. تنظیم بازار گوشت به اتکا به واردات منجر به وابستگی بیشتر کشور به واردات

شده به طوری که حجم واردات از ۱۷ هزار تن در سال ۱۳۸۴ به ۱۲۷ هزار تن در ۱۱ ماهه سال ۱۳۹۰ رسیده است از سوی دیگر قیمت وارداتی هر تن گوشت گاو برزیلی از ۱۷۱۳ تن در سال ۱۳۸۴ به ۵۲۶۶ دلار در سال ۱۳۹۰ رسیده است.

نمودار ۴. روند واردات گوشت قرمز طی سال‌های^۱ (۱۳۸۴ - ۱۳۹۰)

(هزار تن)

مأخذ: همان.

اگرچه از سال ۱۳۸۴ با رویکرد واردات گوشت قرمز تلاش گردید بازار داخلی این محصول تنظیم گردد، اما اتخاذ این سیاست در سال‌های بعدی فشار مضاعفی بر بازار تحمیل و تنظیم بازار این محصول مستلزم واردات بیشتر نسبت به سال قبل شد

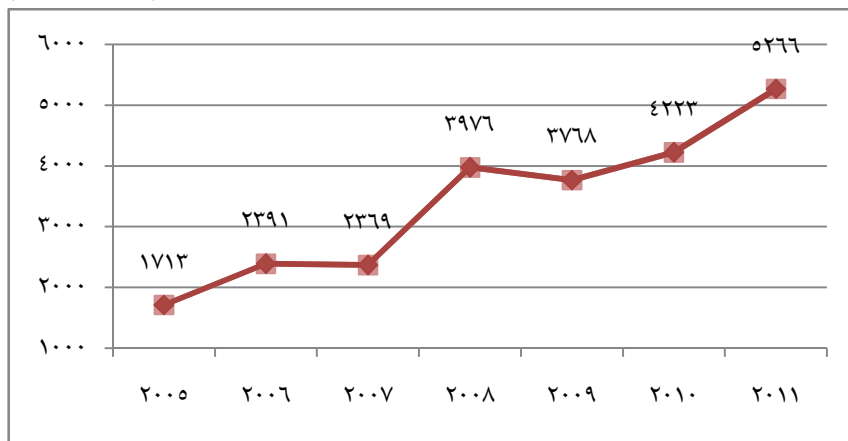
۱. آمار واردات سال ۱۳۹۰ مربوط به ۱۱ ماه می‌باشد و تا پایان سال ۱۳۹۰ حدود ۴۰ هزار تن به میزان واردات افزوده شد.

به‌طوری که روند فزاینده آن استمرار و هرگونه مقاومت برای کاهش واردات را با شکست مواجه کرد. استمرار و افزایش حجم واردات گوشت قرمز موجب بروز مشکلات و موانع به غایت پرهزینه بر سر راه توسعه دامپروری کشور از جمله کاهش حجم تولید محصول (شیر و گوشت قرمز)، کاهش سرمایه‌گذاری، خروج دام‌های مولد از چرخه تولید، تهدید بخش وسیعی از فرصت‌های شغلی و... در بخش دامپروری کشور شد که سیاستگذار در واکنش به این شرایط مجدداً به اتخاذ سیاست‌های شتاب‌زده و پرهزینه مبادرت ورزید و جالب آنکه خود سیاست‌های جدید اتخاذ شده نیز در موضع خود موج جدیدی از مشکلات را بازتولید کرده است. از جمله این مشکلات افزایش حجم واردات با بهای گزاف وارداتی به‌منظور تنظیم بازار داخلی است.

نمودار ۵. روند قیمت وارداتی گوشت قرمز از برزیل طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۱۱ میلادی

(واحد: دلار هر تن)

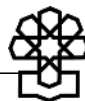

افزایش میزان و قیمت گوشت وارداتی

اگرچه دولت در سال ۱۳۸۵ با افزایش حجم واردات گوشت در پی تنظیم بازار داخلی بوده است، اما استمرار این سیاست و انعطاف کافی در مواجهه با پدیده واردات محصولات دامی با اسم خیرخواهی مصرف‌کنندگان، میزان واردات گوشت را در سال‌های بعد افزایش داد به طوری که میزان واردات گوشت (عمدتاً گوشت گاو) در سال ۱۳۸۹ بالغ بر ۱۹۲ هزار تن شده است با وجه به اینکه گوشت وارداتی عمدتاً به صورت بدون استخوان وارد کشور می‌شود با احتساب ۱۸ درصد استخوان هر لاشه حجم واردات گوشت به صورت لاشه معادل ۲۳۵ هزار تن خواهد بود که معادل ۵۰ درصد تولید گوشت گاو کشور می‌باشد.

از سوی دیگر علاوه بر افزایش حجم واردات، قیمت گوشت وارداتی کشور نیز همواره روند افزایشی داشته است به طوری که به استناد آمارهای برزیل متوسط قیمت گوشت صادراتی برزیل به ایران از ۱۷۱۳ دلار به ازای هر تن در سال ۲۰۰۵ به ۵۲۶۶ دلار در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است.

ناهنجاری‌های موجود در عرصه نظام سیاستگذاری و فقدان بصیرت‌های کافی کارشناسی در این زمینه تنظیم بازار گوشت موجب شد که در بخش بزرگی از دستاوردهای برنامه‌های توسعه در زمینه خودکفایی محصولات دامی دچار آسیب شود. در واقع درک سطحی و ناکافی سیاستگذاران از پدیده تولید و بازار موجب پیچیده شدن مسائل مربوط به تولید و پرهزینه شدن آن گردید که عوارض جانبی آن به شکل‌های مختلف همچنان بازتولید می‌شود و برجسته‌ترین شکل آن افزایش

بی‌رویه واردات (به‌لحاظ حجمی و قیمتی) به‌منظور تنظیم واردات است و این نمادی است از یک واقعیت تلخ و آن هم عبارت از برخورد سهل‌انگارانه نسبت به مسئله تولید و عوامل مؤثر بر آن است.

به اعتبار تجربیات کشورهای مختلف دنیا اتکا به واردات به‌منظور تنظیم بازار و کنترل قیمت، صرفاً دستاورد کوتاه‌مدت داشته به استناد گزارشات FAO کشورهای که خواسته‌اند از طریق واردات بازار خود را تنظیم نمایند نه‌تنها توفیقی حاصل نکرده‌اند، بلکه در بلندمدت ساختار تولید خود را نیز متزلزل و آسیب‌پذیر کرده‌اند. لذا تلاش برای کنترل بازار از طریق واردات بدون توجه به متغیرهای تأثیرگذار ازجمله شرایط سیاسی، اقتصادی کشور، هزینه‌های نهاده‌های تولید و رابطه مبادله محصول، صرفاً اقدامی عاجل و کوتاه‌مدت با تبعات منفی در بلندمدت خواهد بود.

همه تجربه‌های موفق، بر حداکثرسازی ظرفیت‌های داخلی تأکید و واردات بی‌برنامه و بی‌رویه را از عوامل اختلال در ارکان تولید داخلی ذکر می‌کنند شرایط موجود بارها در بخش تولید تجربه و تبعات زیان‌بار آن بر کرده تولیدکنندگان و در نهایت بر مصرف‌کننده منتقل شده است اصرار بر واردات و اتخاذ موضع انفعالی در برابر آن بر ساختارهای تولید و اشتغال در بلندمدت آسیب جدی خواهد رساند.

تأثیر تغییرات قیمت ارز بر تولید محصولات دامی

بدون شک تغییر نرخ ارز تحت یک شرایط خاصی با یک مقیدات و محدودیت‌هایی می‌تواند به‌عنوان یک شوک مثبت دستاوردهایی برای زیربخش دام و طیور داشته

باشد، اما به واسطه فقدان قدرت انعطاف نسبت به این موضوع در این حوزه به ضد خود تبدیل شده و علاوه بر تأثیر منفی در حوزه تولید شد. در حوزه تجارت سیاست‌های مربوط زیربخش دام و طیور (واردات محصول و نهاده‌ها) به دلیل خاصیت رانتی و به لحاظ قدرت جریان‌سازی و جوسازی و اقتضائات کوتاه‌مدت گروهی خاص، متأسفانه برای کشور و زیربخش دام مشکل‌آفرین شده که روند شتابان گوشت قرمز بخشی از این جریان است. بنابراین در این شرایط سیاستگذار به هر سمتی از ابزارهای سیاستی که متمایل می‌شود با ده‌ها تناقض روبرو می‌شود؛ یعنی می‌آید یک چیز را درست کند، چند تا چیز دیگر را تخریب می‌کند به‌عنوان مثال واردات گوشت با هدف کنترل قیمت بازار نه تنها دستاوردی در این بخش به ارمغان نیاورد، بلکه در بلندمدت روند واردات گوشت را شتاب بخشید و موجب آسیب‌رسانی به بخش تولید و افزایش قیمت‌های داخلی شد.

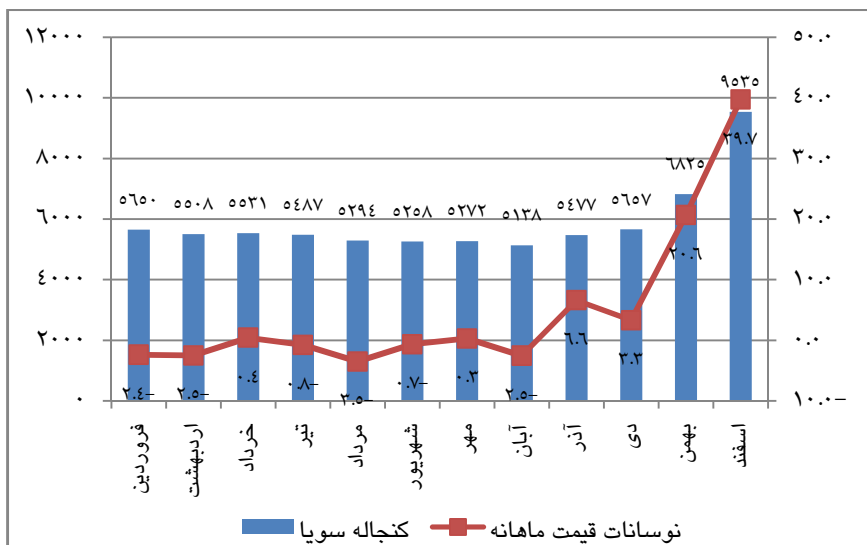
طولانی شدن سرمای زمستانه ۱۳۹۰، افزایش تقاضای علوفه، افزایش نرخ ارز، اجرایی نشدن بسته‌های حمایتی دولت، نیاز به نقدینگی، کمبود علوفه و دان به‌تنهایی برای افزایش شدید قیمت علوفه در این حوزه کافی است تا تحقق تولید در زیربخش دام و طیور را با چالش مواجه نماید. شتاب در رشد قیمت‌ها از جمله نهاده‌ها به‌گونه‌ای رقم خورد زمزمه‌های اجرای فاز دوم یارانه هدفمند در ماه‌های انتهایی سال ۱۳۹۰ به فراموشی سپرده شد.

تأثیر تغییرات نرخ ارز بر نهاده‌های تولید محصولات دامی

نتیجه آنکه، قیمت برخی از نهاده‌های وارداتی مانند کنجاله سویا به شدت دستخوش تغییر شده است. به طوری که قیمت این محصول در اسفندماه ۱۳۹۰ نسبت به فروردین ماه همان سال حدود ۷۰ درصد رشد داشته است.

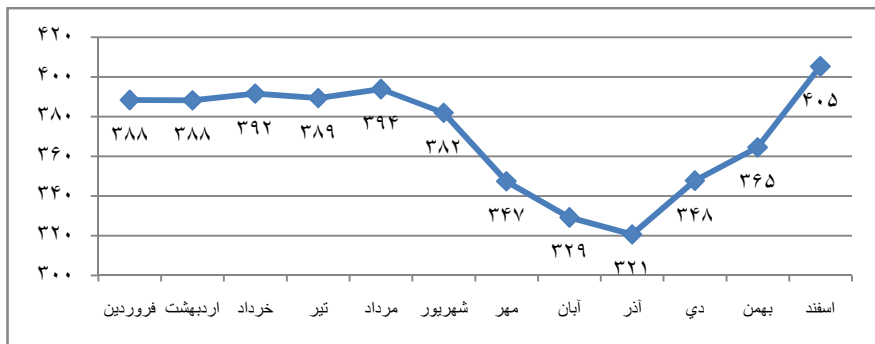
نمودار ۶. روند قیمت و نوسانات قیمتی ماهیانه کنجاله سویا در سال ۱۳۹۰

مآخذ: شرکت پشتیبانی امور دام و نتایج محاسبات کارشناسی.

نمودار ۷. روند تغییرات قیمت ماهیانه کنجاله سویا در بازارهای جهانی در سال ۱۳۹۰

(تن - دلار آمریکا)

مأخذ: سایت شاخص قیمت‌های جهانی محصولات: <http://www.indexmundi.com>

به استناد جدول فوق قیمت جهانی سویا از فروردین‌ماه الی اسفندماه ۱۳۹۰ حدود ۴/۴ درصد رشد داشته است، این در حالی است که قیمت‌های داخلی کنجاله سویا در همین دوره ۶۸/۸ درصد رشد داشته است.

بازار جهانی کنجاله سویا از مردادماه الی آذرماه با کاهش قیمت ۱۸ درصدی مواجه بوده است این در حالی است که در همین دوره قیمت‌های داخلی فقط ۳/۳ درصد کاهش یافته است.

همچنین قیمت‌های جهانی از آذرماه الی اسفندماه ۱۳۹۰ از روند رشد برخوردار بوده و قیمت کنجاله سویا در بازار جهانی ۲۶/۴ درصد رشد یافته است. در حالی که قیمت‌های داخلی کنجاله سویا در همین دوره ۷۴/۱ درصد رشد داشته است.

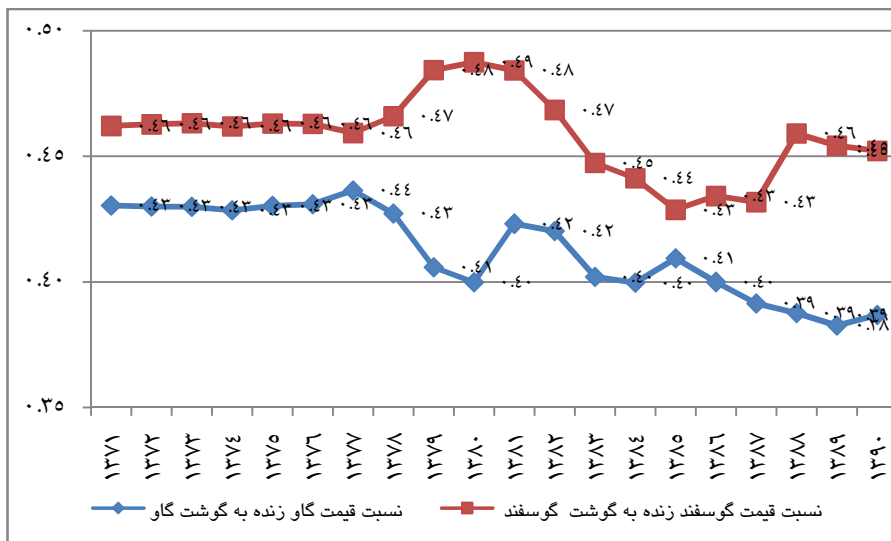
افزایش قیمت ارز در بازار (قیمت سایه) از اوایل پاییز شدت گرفت، اما قیمت کنجاله سویا در بالاترین قیمت جهانی در اواخر اسفندماه و با احتساب دلار ۱۹۰۰ تومان نیز نمی‌توانست از ۸۰۰ تومان در هر کیلو بیشتر باشد در حالی که، در این زمان قیمت کنجاله سویا در بازار به حدود ۱۳۰۰ تومان رسید.

بررسی روند نسبت قیمت دام به گوشت

بررسی قیمت‌های دام زنده و گوشت قرمز طی سال‌های (۱۳۷۱-۱۳۹۰) نشان می‌دهد که به‌طور متوسط هر کیلوگرم گوشت گوسفند حدود $\frac{2}{18}$ برابر دام زنده (گوسفند) بوده است به‌عبارتی از کل بهای پرداختی برای هر کیلوگرم گوشت گوسفند معادل ۴۶ درصد آن نصیب تولیدکننده دام (گوسفند) شده است این نسبت برای گوشت گاو حدود $\frac{2}{43}$ برابر بوده است. به‌عبارتی در طول دوره فوق از کل بهای پرداختی برای هر کیلوگرم گوشت گاو حدود ۴۱ درصد آن نصیب دامدار شده است. نسبت‌های فوق در سال‌های مختلف به اقتضای شرایط تولید، میزان تولید، میزان واردات و... تغییر یافته است. به‌طوری که نسبت قیمت گوشت گوسفند به دام زنده در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ به‌دلیل وقوع خشکسالی و افزایش عرضه دام افت نموده به‌طوری که سهم تولیدکننده گوسفند از قیمت گوشت به ۴۱ درصد کاهش یافت این نسبت برای تولیدکننده گاو در سال ۱۳۸۹ به ۳۸ درصد کاهش یافت یکی از علل کاهش سهم تولیدکننده دام از بهای پرداختی مصرف‌کننده به‌ازای هر کیلوگرم گوشت گاو در سال مذکور واردات بی‌رویه گوشت از منابع خارجی و بی‌اعتنایی به تولید داخلی بوده است که آثار آن در سال بعد از طریق کاهش تولید در شیر و گوشت نمود عینی یافت.

نمودار ۹. نسبت قیمت دام زنده به گوشت طی سال‌های (۱۳۷۱-۱۳۹۰)

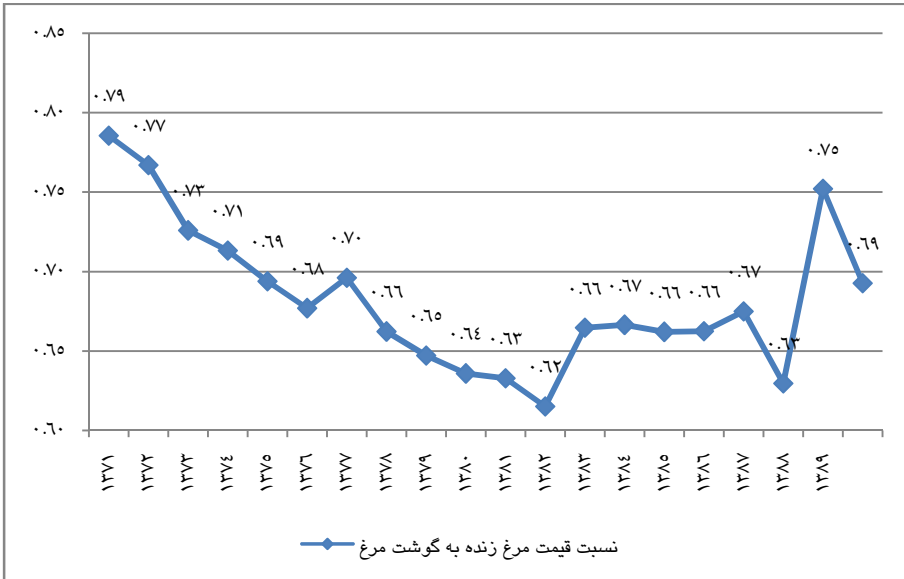

مآخذ: همان.

نسبت قیمت مرغ زنده به گوشت مرغ

بررسی‌ها نشان می‌دهد که میانگین قیمت مرغ زنده به گوشت مرغ طی دوره (۱۳۷۱-۱۳۹۰) به‌طور متوسط حدود ۶۸ درصد بوده است این نسبت در سال ۱۳۷۱ به دلیل دولتی بودن بازار و قیمت گذاری دولت حدود ۷۹ درصد بوده است افزایش ظرفیت‌های تولیدی و رقابتی شدن عرصه تولید و آزادسازی بازار نهاده‌ها و محصول نسبت قیمت مرغ زنده به گوشت کاهش یافت.

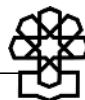
نمودار ۱۰. قیمت مرغ زنده به گوشت مرغ در دوره زمانی ۱۳۷۱-۱۳۸۹

مآخذ: همان.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱. علیرغم فرمایشات مقام معظم رهبری و ابلاغ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی (ماده ۱۶)) و قانون برنامه پنجم توسعه کشور (بند «ب» ماده ۱۴۵))، واردات انواع محصولات کشاورزی، مشاهده می‌شود و شاهد ورود محصولات کشاورزی، حتی محصولاتی که ثبت سفارش آنها توسط وزارت جهاد کشاورزی ممنوع اعلام شده، هستیم این اقدامات که به بهانه تنظیم بازار صورت می‌گیرد نه تنها باعث بر هم زدن نظم بازار می‌گردد، بلکه برای تولید نیز مشکلاتی را فراهم می‌نماید.

اشکال اساسی در نحوه برداشت دولت از اجرای قوانین نهفته است. هیئت محترم وزیران در تفسیر ماده (۱۶) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی و ماده (۱۴۵) قانون برنامه پنجم توسعه، وضع تعرفه مؤثر کالاها و محصولات کشاورزی را برعهده دولت دانسته و لذا اختیارات هیئت‌وزیران را به وزرای عضو کمیسیون ماده (۱) آیین‌نامه اجرایی قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی و قانون برنامه پنجم توسعه تفویض کرده است. واگذار کردن مکرر اجرای ماده (۱۶) قانون افزایش بهره‌وری که میزان، نحوه و تعرفه واردات براساس این قانون برعهده وزارت کشاورزی قرار داده شده است به وزارت بازرگانی در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ ازجمله تخلفات آشکار شمرده می‌شود و نتیجه آنکه در عمل هیچ تغییری در روال کارهای مربوط به واردات کالاها و محصولات کشاورزی در قبل و بعد از تصویب قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی و قانون برنامه پنجم توسعه به‌وجود نیامده است.

۲. ساختار غلط تصمیم‌گیری‌های اقتصادی در کشور و اتخاذ تصمیمات غیرکارشناسی و اغلب منفعلانه در مشکلات کنونی اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و بالطبع در حصول به شعار تعیین شده ازسوی مقام معظم رهبری بسیار مؤثر است.^۱

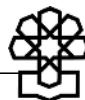
۱. در این ارتباط توجه به بخشی از مصاحبه آقای دکتر پژوهان جالب توجه است.

«افراد موجود درپی بنیه اقتصادی کشور متخصص و اقتصاددانان نیستند. این افراد حتی اگر با اصول اقتصادی آشنایی داشته باشند به‌دلیل آنکه درگیر امور روزمره و جاری خود شده‌اند، توان تحلیل مسائل روز اقتصادی را ندارند. در برخی موارد نیز منافع حزبی و گروهی آنها اجازه نمی‌دهد که منافع ملی را درنظر بگیرند. هیئت دولت به هیچ‌وجه نباید وارد تحلیل‌های اقتصادی شود. چراکه تخصص و توان علمی لازم را در این خصوص ندارد. تصمیم‌گیران عمده اقتصادی کشور باید از نیروهای متخصص و آگاه به اصول علم اقتصاد

۳. تولید در مقایسه با بخش خدمات عموماً از سود بالایی برخوردار نیست و بخش کشاورزی در مقایسه با سایر بخش‌های تولیدی متأثر از ریسک بالای این بخش، از سود ضعیف‌تری برخوردار است و تداوم تولید اغلب تولیدکنندگان کشاورزی به‌ویژه در تولید دام و طیور، به‌واسطه مشکلاتی مانند بدهی‌های بانکی است که با تعطیل واحد تولیدی افزایش خواهد یافت و ضمناً یک گاوداری نمی‌تواند به تولید و یا توزیع صنف دیگری تبدیل شود و باید بین باقی ماندن در این تولید و یا تعطیل شدن انتخاب کند.

۴. با اجرای کامل قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و جبران هزینه‌های ناشی از اجرای این قانون و به‌عبارت دیگر عدم کاهش یارانه بخش کشاورزی، از افزایش هزینه‌های تولید محصولات کشاورزی و به‌ویژه دامی کاسته شود. در این راستا، سیاستگذاری‌های تعرفه‌ای، قیمتگذاری محصولات دامی، میزان و زمان واردات و... با پایش تحولات بازار داخلی و خارجی محصولات دامی و خوراک دام صورت گیرد به‌گونه‌ای که از کاهش مزیت نسبی و مزیت رقابتی تولید محصولات دامی جلوگیری شود. استفاده کامل از ظرفیت‌های ماده (۱۶) قانون بهره‌وری به‌منظور جلوگیری از واردات هرگونه محصول کشاورزی غیرضروری به داخل کشور (عدم ضرورت می‌تواند به‌واسطه

استفاده کنند. شما به سیاستگذاری‌های شورای عالی پول و اعتبار نگاه کنید. این شورا از افراد غیرمتخصص تشکیل شده که در کنار کارهای روزمره خود در جلسات این شورا نیز شرکت می‌کنند. اعضای آن با تغییر معاونین وزیر تغییر می‌کنند و هیچ ثباتی در سمت آنان وجود ندارد. مبنای انتخاب آنان نیز براساس مراودات سیاسی و باج‌دهی‌های سیاسی است مسلماً چنین افرادی نمی‌توانند سیاستگذاران خوبی برای اقتصاد ما باشند. از چنین افرادی نمی‌توان انتظار معجزه اقتصادی داشت. ساختار تصمیم‌گیری اقتصادی در کشور ما باید تغییر کند. با این ساختار راه به جایی نخواهیم برد. تصمیم‌گیری چنین ساختاری جز وارد آمدن شوک‌های شدید به اقتصاد چیز دیگری به ارمغان نخواهد آورد».

خودکفایی کشور در زمینه کالای مورد نظر و یا اساساً غیرمهم بودن محصول وارداتی باشد) لازم و ضروری است.

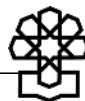
۵. بررسی‌ها نشان می‌دهد در رفتار کلان مدیریت اقتصادی کشور همواره، کاهش تعرفه‌ها و افزایش واردات با افزایش درآمدهای نفتی در دوره‌های مختلف هماهنگ است و هرگاه منابع ارزی کشور وضعیت بهتری می‌یابد حمایت تعرفه‌ای از بخش تولید کشاورزی به کنار گذاشته شده و بی‌توجه به آن واردات شدت می‌گیرد.

۶. همه تجربه‌های موفق، بر حداکثرسازی ظرفیت‌های داخلی تأکید و واردات بی‌برنامه و بی‌رویه را از عوامل اختلال در ارکان تولید داخلی ذکر می‌کنند شرایط موجود بارها در بخش تولید تجربه و تبعات زیان‌بار آن بر گرده تولیدکنندگان و در نهایت بر مصرف‌کننده منتقل شده است اصرار بر واردات و اتخاذ موضع انفعالی در برابر آن بر ساختارهای تولید و اشتغال در بلندمدت آسیب جدی خواهد رساند. تلاش برای کنترل بازار از طریق واردات بدون توجه به متغیرهای تأثیرگذار از جمله شرایط سیاسی، اقتصادی کشور، هزینه‌های نهاده‌های تولید و رابطه مبادله محصول، صرفاً اقدامی عاجل و کوتاه‌مدت با تبعات منفی در بلندمدت خواهد بود.

۷. وضع تعرفه پلکانی در واردات محصولات کشاورزی ضروری است و ضروری است که تعرفه پلکانی بسیاری از کشورها به‌منظور حمایت از محصولاتی که ایجاد ارزش‌افزوده و اشتغال بیشتری کرده و ارزآوری بالاتری دارند اقدام به اعمال تعرفه‌های بالاتر می‌نمایند. لذا اعمال تعرفه با توجه به نوع کالا متفاوت می‌گردد و کالاهای نیمه‌فرآیندی و فرآیندی از حمایت تعرفه‌ای بالاتری نسبت به مواد اولیه

برخوردار می‌گردند. اعمال تعرفه‌های متفاوت بر مواد اولیه و کالاهای فرآیندی اصطلاحاً تعرفه پلکانی نامیده می‌شود. بدیهی است میزان تعرفه با افزایش درجه فرآوری محصول افزایش می‌یابد، اما اینکه فاصله تعرفه‌ای بین محصول خام با نیمه‌فرآوری شده و محصول نیمه‌فرآوری شده با محصول کاملاً فرآوری شده به چه میزان است کاملاً متکی به شرایط خاص صنعت مربوطه بوده و در کشورهای مختلف متفاوت می‌باشد. ممکن است کشوری در بحث تولید محصول نیمه‌فرآوری شده دارای مزیت بوده، اما در بحث فرآوری کامل آن از قدرت کافی برخوردار نباشد بدیهی است چنین کشوری سطح بالاتری از تعرفه را نسبت به کشوری که قدرت رقابتی در هر دو مرحله را داراست برای محصول کاملاً فرآوری شده خود اعمال می‌نماید.

۸. دفاع از واردات بیش از دفاع از تولید صورت می‌گیرد و مطالبی منتشر می‌شود که بخش خدمات به علت ذخیره کالا پیش از اجرای قانون و ممانعت دولت از افزایش قیمت‌ها در چند ماه اول، متضرر شده است و باید به نسبت به جبران این ضرر اقدام شود درحالی که چنین موضوعی درخصوص ضرر تولیدکنندگان مطرح نمی‌شود. همچنین راهل‌های آنی و زودگذر که به فربه کردن بخش خدمات می‌انجامد به خوبی پیگیری می‌شود و اغلب ایام نوروز، ماه رمضان و... هم بهانه مورد نیاز را فراهم می‌کند و فشار واردات بر مشکلات تولید افزوده است و درحال حاضر دغدغه واردات موز و پرتقال و گوشت و مرغ در مسئولین بیشتر از دغدغه واردات خوراک دام، داروهای دامی و... است لذا اصلاح نگرش مسئولین تولید و تجارت محصولات کشاورزی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌نماید.

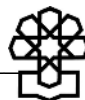
۹. به نظر می‌رسد در واکنش به شرایط موجود بازار گوشت، تلاش می‌شود از طریق اتخاذ سیاست‌های شتاب‌زده و پرهزینه و از راه‌حلهایی سهل‌الوصول مانند واردات استفاده شود که این اقدام در موضع خود موج جدیدی از دوره‌های باطل را بازتولید خواهد کرد که باید شدیداً از آن پرهیز گردد. بهایی که نظام ملی کشور از طریق این رویه‌ها می‌پردازد هم باید توسط نهادهای نظارتی درک شود و همساز و کارهای قانونی برای جلوگیری از تداوم اشتباه‌ها تمهید شود تا گره‌های ایجاد شده به حدی نرسد که سیاستگذاران از باز کردن آنها فرو بمانند. به نظر می‌رسد فضای حاکم بر بازار گوشت قرمز کشور، ناشی از عوامل محیطی و بی‌تدبیری‌های چند سال اخیر در حوزه تنظیم بازار بوده و به عقیده اکثر کارشناسان اقتصادی، روند بی‌رویه واردات گوشت و اثر تکانه‌های حاصل از واردات این محصول بر تولید داخلی، موجب به‌وجود آمدن شرایط موجود در بخش تولید بوده است. مقایسه تعرفه واردات گوشت قرمز کشور ما با کشورهای روسیه و ترکیه قابل تأمل است. تعرفه واردات گوشت کشور ترکیه ۲۲۵ درصد و در روسیه حدود ۹۵ درصد است و ترکیه واردات دام و محصولات دامی را، محدود به سه کشور اروگوئه، استرالیا و نیوزلند نموده است. اما در ایران، این تعرفه به مراتب پایین‌تر و گاه به بهانه‌هایی کاهش مجدد می‌یابد و دامنه وسیعی از کشورهای واردکننده (گاه واجد مشکلات انتقال بیماری) را دربرمی‌گیرد.

۱۰. شرایط تورمی قیمت‌ها و نحوه مدیریت بازار محصولات، هیچ‌گاه منعکس‌کننده واقعیت‌های موجود تولید و یا کمیابی تولید در بازار را به‌طور دقیق منعکس نکرده است. اما در این شرایط همواره میل به واردات از سوی بازیگران اقتصادی ترغیب

شده است. لذا تولید محصولات دامی در یک فضای عدم اطمینان و بی‌ثبات شکل گرفته است. طبیعی است که در این فضا، تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان، هزینه‌های گزافی را پرداخت نموده‌اند. آنچه در قلمرو تولید صنعت دام می‌گذارد ناشی از قواعد رفتاری سیاستگذاران دولتی بوده و همچنین اختلاف بارز قیمت‌های جهانی خوراک دام (با احتساب دلار ۱۹۰۰ تومانی) با قیمت‌های بازار و به‌ویژه در اواخر سال ۱۳۹۰) بیانگر چسبندگی قیمت‌ها و عدم واکنش، انعطاف و تبعیت بازار داخلی نسبت به قیمت‌های جهانی، در دوره‌ای که قیمت‌های جهانی کاهش می‌یابد و همچنین واکنش و عکس‌العمل سریع و فراتر از انتظار بازار داخلی نسبت به قیمت‌های جهانی در زمانی که قیمت جهانی افزایش می‌یابد است.

۱۱. بررسی‌ها نشان می‌دهد که بسیاری از زیربخش‌های بخش کشاورزی و به‌ویژه تولیدات دام و طیور نیازمند حمایت‌های مالی و به‌ویژه دسترسی آسان‌تر به منابع و نقدینگی از یکسو و حمایت‌های تعرفه‌ای و تسریع در واردات خوراک دام و طیور ازسوی دیگر هستند و با عنایت به اینکه، قیمت تمام شده گوشت و به‌ویژه مرغ به نهاده‌های وارداتی بستگی دارد و اگر ارزش مرجع به میزان مورد نیاز تخصیص نیابد بر مشکلات این تولیدات افزوده می‌شود. به‌جای نهاده‌ها ضروری است بر روی کالاهای نهایی تعرفه وضع شود.

۱۲. کمک‌های غیرنقدی مانند توزیع گندم، جو و یا سبوس یارانه‌ای، به‌واسطه مشکلات در مرحله توزیع و امکان رانت‌خواری، کمک مؤثری به بخش قابل توجهی از تولیدکنندگان نیست وقتی که کنسانتره گاو شیری حدود ۹۰۰ تومان است و ۱۰۰ و یا حداکثر ۲۰۰ تومان

یارانه غیرنقدی (در صورت توزیع بدون مشکل) نیز حلال مشکلات نیست. ضروری است که مشکلات تولیدکنندگان متناسب با نوع تولید، اندازه واحد تولیدی و... دسته‌بندی شود و راه‌حل‌های متناسب آنها تهیه و اقدام گردد و اگر دولت نمی‌تواند با اجرای کامل قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و جبران هزینه‌های ناشی از این قانون به کاهش قیمت تمام شده کمک کند ضروری است تا به واقعی شدن قیمت‌ها بیاندیشد و متناسب با افزایش قیمت ارز بر قیمت محصولات کشاورزی افزوده شود.

۱۳. با روند کنونی افزایش هزینه‌ها در صنعت مرغداری گوشتی، در چند ماه آینده، قیمت هر کیلو مرغ در بازار به ۶-۷ هزار تومان خواهد رسید و ظاهراً راه‌حل مشکل واردات خواهد بود که این واردات نیز بر مشکلات تولیدکنندگان خواهد افزود. کالاهای وارداتی مصرف می‌شود و می‌رود. اما آثار آن بر تولید باقی می‌ماند. نتیجه آنکه، ایجاد بحران در تولید مواد پروتئینی کشور، تهدیدکننده امنیت غذایی کشور است چراکه با افزایش تقاضای کشور ما درخصوص مواد پروتئینی در بازار جهانی، قیمت آن افزایش بیشتری خواهد یافت و تأمین آن نیز مشکل‌تر خواهد شد.

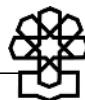
۱۴. برداشت از صندوق توسعه ملی و بودجه سال ۱۳۹۰ و انجام سرمایه‌گذاری حدود ۱۷۰۰ میلیاردی در بخش کشاورزی که نسبت سال قبل از آن از رشد مناسبی برخوردار است، ارتباطی به اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها ندارد و مقدار ناچیز تخصیص‌یافته از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها مانند توزیع یک میلیون تن گندم بین تولیدکنندگان دام و طیور (این گندم با قیمت ۱۷۰ تومان در اختیار این تولیدکنندگان قرار گرفت که اختلاف آن با قیمت تضمینی در سال ۱۳۸۹ را می‌توان حدود ۱۷۰ میلیارد تومان در نظر گرفت) و

حدود ۲۰۰ میلیارد تومان اعتبار ما به‌ازای سود بانکی تسهیلات در نظر گرفته شد که این مقدار نیز تا حدود قابل ملاحظه‌ای مورد استفاده قرار نگرفت. لذا حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی با توجه به حجم منابع خارج شده به‌عنوان مابه‌التفاوت افزایش قیمت‌های حامل‌های انرژی بسیار ناچیز بوده است.

۱۵. با عنایت به وضعیت اقلیمی کشور و مشکلات تأمین آب، تولید غلاتی مانند گندم و جو، مناسب‌ترین تولیدات برای تأمین خوراک دام محسوب می‌شوند در صورت حمایت از چنین تولیداتی، مشکلات بخشی از تولیدکنندگان دام و طیور و به‌ویژه دام نشخوارکننده به میزان قابل توجهی کاهش خواهد یافت.

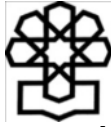
۱۶. تأثیر عوامل سیاسی و اجتماعی بر تولید و اعلام آمار حذف و یا کاهش یابد و در اعلام آمارهای تولید به واقعیات مؤثر بر تولید، اعم از تغییرات اقلیمی و علائم بازار توجه شود و از اصرار بر اعلام آمار مبتنی بر رشد مداوم تولید در هر شرایط جلوگیری به‌عمل آید. به‌طور مثال ادعای تأمین ۶۰ درصد نرت از تولید داخلی و... محل ابهام است.

۱۷. برای کنترل مشکلات تحریم نیز، ایجاد بانک اطلاعات از میزان تولید، مصرف، واردات و صادرات و کشورهای متعامل در مورد محصولات حساس و استراتژیک کشور ضروری است. شناسایی دقیق میزان وابستگی کشور در زمینه محصولات مهم و حساس در زمینه امنیت غذایی و تأکید بر تولید داخلی و برنامه‌ریزی به‌منظور توانمند نمودن تولیدکنندگان داخلی (به‌ویژه در مورد محصولات حساس) و پایش مستمر بازار داخلی و مراقبت از ایجاد عدم تعادل و نوسانات شدید قیمت محصولات و همچنین ایجاد ذخایر استراتژیک برای کالاهای مهم در بحث امنیت غذایی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌نماید.

منابع و مآخذ

۱. سایت اینترنتی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران: www.cbi.ir
۲. ترازنامه انرژی وزارت نفت.
۳. آمار معاونت دام وزارت جهاد کشاورزی.
۴. آمار شرکت پشتیبانی امور دام وزارت بازرگانی.
۵. سالنامه بازرگانی خارجی گمرک جمهوری اسلامی ایران سال‌های مختلف.
۶. سازمان خواروبار جهانی (فائو): www.fao.org
۷. سایت اتحادیه صادرکنندگان گوشت برزیل: [www. Brzilian beef export](http://www.Brzilian beef export)
۸. سایت شاخص قیمت‌های جهانی محصولات <http://www.indexmundi.com>
۹. برادران نصیری، مهران، جهانبخش امامی، وهب میرباقری و علیرضا جیران. بررسی تولید و تجارت محصولات کشاورزی، دفتر مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)، ۱۳۸۹.
۱۰. برادران نصیری، مهران و وهب میرباقری. بررسی مشکلات، چالش‌ها و سیاست‌های توسعه زیربخش زراعت و باغبانی (تولیدات گیاهی)، دفتر مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)، ۱۳۸۸.
۱۱. برادران نصیری، مهران و وهب میرباقری. تحلیل آمارهای تولید در بخش کشاورزی و عوامل مؤثر بر آن، دفتر مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)، ۱۳۸۸.
۱۲. برادران نصیری، مهران، علیرضا جیران و جهانبخش امامی. بررسی بازار تولید و تجارت فرآورده‌های دامی، دفتر مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)، ۱۳۸۹.
۱۳. مصاحبه‌های جام جم با دکتر جمشید پژویان در آبان‌ماه ۱۳۸۸، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۰ و فروردین‌ماه ۱۳۹۱، خبرگزاری فارس.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۳۵۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: نگاهی به وضعیت بخش کشاورزی پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها (مطالعه موردی در زیربخش‌های زراعت و دامپروری)

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی، آب و منابع طبیعی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: مهران برادران نصیری، محسن صمدی

ناظر علمی: حسین صفایی

متقاضی: کمیسیون اصل نود

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. هدفمند کردن یارانه‌ها

۲. آثار تورمی سیاست‌ها

۳. تأثیر تغییرات قیمت ارز

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۲/۱۰